

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105003/B/2022/36124048422885636

Ústavné zmeny v Ruskej federácii v roku 2020
(bakalárska práca)

2022

Denys Menshykov

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Ústavné zmeny v Ruskej federácii v roku 2020
(bakalárska práca)

Študijný program:	Medzinárodné ekonomické vzťahy
Študijný odbor:	Ekonómia a manažment
Školiace pracovisko:	Katedra medzinárodných politických vzťahov
Vedúci záverečnej práce:	Ing. Zuzana Rozkošová

Bratislava 2022

Denys Menshykov

Čestné prehlásenie

Čestne prehlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne pod odborným vedením vedúceho záverečnej práce, pričom som uviedol všetku použitú literatúru.

V Bratislave, dňa

.....

Denys Menshykov

Pod'akovanie

Ďakujem Ing. Zuzane Rozkošovej za odborné pedagogické usmernenia a rady, ktoré mi pomohli pri písaní bakalárskej práce.

ABSTRAKT

Menshykov, Denys: *Ústavné zmeny v Ruskej federácii v roku 2020*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných politických vzťahov. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Zuzana Rozkošová. Bratislava: FMV, 2022, 45 strán.

Bakalárska práca je vypracovaná na tému *Ústavné zmeny v Ruskej federácii v roku 2020*. Práca je rozdelená do 3 kapitol, obsahuje 4 obrázky. Cieľom záverečnej práce je analyzovať vybrané ústavné zmeny v Ruskej federácii v roku 2020 a poukázať tak na ich vplyv na postavenie prezidenta krajiny ako aj medzinárodné vzťahy. Prvá kapitola práce obsahuje teoretické vymedzenie skúmanej problematiky. Stručne tu charakterizujeme i vývoj ústav počas ZSSR a súčasnú ústavu Ruskej federácie. V druhej kapitole sme popísali metódy a postupy, ktoré sme použili pri tvorbe bakalárskej práce. Tretia kapitola práce predstavuje praktickú časť, kde sa venujeme aktuálnym zmenám ústavy, spôsobom ich prijatia ako aj reakciou verejnej mienky a medzinárodného spoločenstva.

Kľúčové slová: ústava, Ruská federácia, ústavné zmeny, 2020, prezident

ABSTRACT

Menshykov, Denys: *Constitutional Changes in Russian Federation in 2020*. - University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Political Relations. - Thesis supervisor: Ing. Zuzana Rozkošová. - Bratislava: FIR, 2022, 45 p.

The bachelor thesis is composed on the topic of Constitutional changes in Russian Federation in 2020. The work is divided into 3 chapters and contains 4 pictures. The aim of the thesis is to analyse selected constitutional changes in Russian Federation in 2020 and point out their impact on the position of the country's president and international relations. The first chapter contains a theoretical definition of the researched issues. Here we also briefly characterise the development of institutes during the USSR and the current institute of Russian Federation. In the second chapter, we described the methods and procedures that we used to create the bachelor's thesis. The third chapter is a practical part, where we deal with current changes in the constitution, the manner of their adoption as well as the reaction of public opinion and the international community.

Key words: constitution, Russian federation, Constitutional changes, 2020, president

OBSAH

ZOZNAM OBRÁZKOV A SKRATIEK	8
ÚVOD	9
1 Súčasný stav riešenej problematiky	10
1.1 Ústava – vymedzenia pojmu	10
1.1.1 Podstata ústavy.....	10
1.1.2 Typy ústav	11
1.1.3 Funkcie ústavy	13
1.2 Vývoj ústavy z histórie Ruskej federácií	14
1.3 Ústava z roku 1993	15
1.3.1 Ústavné zmeny v roku 2008	17
1.3.2 Ústavné zmeny v roku 2014	17
1.3.3 Pohľad verejnej mienky na Ústavu Ruskej federácie	18
2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania	20
3 Výsledky práce a diskusia	21
3.1 Ústavné zmeny v roku 2020 a ich prijatie	21
3.2 Vybrané ústavné zmeny	27
3.2.1 Zmeny týkajúce sa postavenia prezidenta	28
3.2.2 Presadzovanie priority ruskej ústavy pred rozhodnutiami medzinárodných inštitúcií	30
3.3 Reakcia verejnej mienky	33
3.4 Reakcia medzinárodných inštitúcií a západných expertov	35
ZÁVER	37
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	38

ZOZNAM OBRÁZKOV A SKRATIEK

Zoznam obrázkov

Obrázok 1: 10 regiónov s najväčším počtom podpory zmeny ústavy (% hlasov za)	25
Obrázok 2: 10 regiónov s najmenším počtom podpory zmeny ústavy (% hlasov za)	25
Obrázok 3: Hlasovanie online formou	26
Obrázok 4: Hlasovanie prezenčnou formou	26

Zoznam skratiek

EDĽP–	Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd
ESĽP–	Európsky Súd pre ľudské práva
RF–	Ruská Federácia
RSFSR–	Ruská sovietska federatívna socialistická republika
USA–	Spojené štáty americké
VTsOM–	Celoruské centrum pre výskum verejnej mienky
ZSSR–	Zväz sovietskych socialistických republík

ÚVOD

Problematike ústavných zmien v Ruskej federácii sa venuje v posledných rokoch zvýšená pozornosť. V medzinárodnej praxi je nezvyčajné v období pár rokov prijať väčšie množstvo ústavných zmien. Svetová spoločnosť sa venuje týmto zmenám a posudzuje ich demokratickosť, nakoľko tieto zmeny môžu mať značný vplyv na stav demokracie v Ruskej federácii a tiež môžu mať vplyv pre svetovú bezpečnosť.

Cieľom našej bakalárskej práce je analyzovať vybrané ústavné zmeny v Ruskej federácii v roku 2020 a poukázať tak na ich vplyv na postavenie prezidenta krajiny ako aj medzinárodné vzťahy. Zamerať sa chceme hlavne na ústavné zmeny týkajúce sa postavenia prezidenta a tiež na zmeny, ktoré dávajú prednosť rozhodnutiam Ruskej federácie pred rozhodnutiami medzinárodných organizácií. Tieto zmeny významným spôsobom menia vnútropolitické nastavenie moci v krajine aj k medzinárodným organizáciám.

Našu prácu sme rozdelili do troch kapitol. Prvá kapitola s názvom Súčasný stav riešenej kapitoly sa zameriava na opis a charakterizáciu typov ústav. Jej súčasťou je aj popis ústavy Ruskej federácie z roku 1993 a popis ústavných zmien z rokov 2008, 2014 a 2020. V druhej kapitole s názvom Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania sme popísali metódy a postupy, ktoré sme použili pri tvorbe bakalárskej práce. V tretej časti s názvom Výsledky práce a diskusia sa budeme venovať hlbšej analýze ústavných zmien z roku 2020, výsledku referenda v jednotlivých oblastiach Ruskej federácie, postaveniu prezidenta a hlavne presadzovaniu priorít ruskej ústavy pred medzinárodnými organizáciami.

1 Súčasný stav riešenej problematiky

1.1 Ústava – vymedzenia pojmu

V pôvodnom zmysle slova ústava splýva so zriadením gréckeho mestského štátu (polis), ktorý je špecifickým spoločenstvom občanov majúcim svoju totožnosť a spôsob života. Najdôležitejšia je všade správa štátu a túto správu reprezentuje ustáva. Myslíme to takto: v demokraciách ma najvyššiu moc ľud, v oligarchiách zasa obrátene niekoľko málo vybraných osôb, v tomto sa ústava odlišuje¹.

Prvá písaná ústava ako ju poznáme z dnešného obdobia bola prijatá v roku 1787 v USA. Bolo to práve v období dosiahnutia nezávislosti, keď bolo potrebné usporiadať fungovanie nového štátu. Prvá ústava, ktorá bola prijatá v roku 1791 európskymi štátmi a to sú Francúzsko, Republika Poľsko a v Litovské veľkokniežatstvo. V 19. storočí sa postupne objavujú snahy o prijatie ústavy v ostatných krajinách Európy².

Ústavu môžeme definovať ako „základný zákon štátu majúci najvyššiu právnu silu, osobitne predpísanú formu prijatia a komplexný obsah upravujúci najdôležitejšie vzťahy vrátane štruktúry štátnych, súdnych a samosprávnych orgánov a orgánov ochrany ústavnosti a ich vzájomných vzťahov, taktiež základných práv a slobôd občanov, a ako právny a politický dokument vytvára ústavnoprávnu základňu pre legislatívnu činnosť a tvorbu ďalších právnych noriem, ako i pre inštitucionálne a demokratické riadenie štátu a spoločnosti.³

1.1.1 Podstata ústavy

Na túto tému boli vyjadrené rôzne názory. Zástupcovia školy prirodzeného práva teda veria, že podstata ústavy spočíva v stelesnení stáročných skúseností a postupne vznikajúcich tradícií konkrétneho ľudu. Neodpovedajú však na otázku, ako sa tieto tradície upevňovali skôr. Veď prvé ústavy sa objavili až koncom 18. storočia.⁴

¹ ARISTOTELES, (Kaligram). „Politika“. Bratislava : Kaligram, 2006. 304 s. ISBN 978-80-8101-184-9

² CIBULKA, Ľubor a kol. *Ústavné právo (štatoveda)*. Bratislava : PraF UK, 2013. 151 S. ISBN 978-80-7160-349-8

³ CHOVANEC, Jaroslav. *Maly slovník ustavného práva*. Bratislava 2002, s. 51. ISBN 80-85717-09-3

⁴ NOVOGRADSEV, Pavel. *Historická škola právníkov, její vznik a osudy*. Moskva 1896. Dostupné na <http://elibrary.ru/nodes/56273-novgorodsev-p-i-istoricheskaya-shkola-yuristov-ee-proishozhdenie-i->

Marxisticko-leninská teória videla účel ústavy v tom, že vyjadruje vôľu vládnucej triedy (upevňuje diktatúru buržoázie, diktatúru robotníckej triedy.). V tomto prípade sa ústava stáva právnym dokumentom násilia a represie.⁵

V súčasnosti je najrozšírenejší pohľad na ústavu ako na všeobecný regulátor spoločenských vzťahov. Jeho podstata sa prejavuje v jeho hlavnej funkcii – v hľadaní a nastoľovaní optimálnej rovnováhy záujmov rôznych sociálnych skupín, vrstiev spoločnosti. Ústava nestanovuje výsledok boja triednych síl, ale kompromis rôznych spoločenských vrstiev, pretože každý boj spôsobuje nestabilitu štátu, ktorý ho nevedie cestou pokroku, ale cestou regresu. Podstatou ústavy teda nie je vyjadrovať rovnováhu antagonistických síl, ale upevňovať rovnováhu základných záujmov a hodnôt rôznych sektorov spoločnosti.

1.1.2 Typy ústav

V modernom svete existuje viac ako 200 štátov a takmer každý z nich má svoju vlastnú ústavu. Ústavy rôznych štátov, štátnych útvarov sa z mnohých dôvodov od seba líšia. V teórii konštitucionalizmu je zvykom rozlišovať druhy ústav podľa formy ich vyjadrenia, predmetov a poradia prijatia, účinnosti ich ustanovení.⁶

Typy ústav podľa formy prejavu: písané a nepísané.

- Písomná ústava je normatívny právny akt, ktorý komplexne upravuje otázky ústavnoprávneho významu. Písomná ústava môže byť jedným a jediným aktom, ako napríklad Ústava USA. Môže však predstavovať viacero aktov (ich častí), ktoré sa obsahovo dopĺňajú a formálne sa vyhlasujú za súčasť jednej ústavy.
- Nepísaná ústava je súbor zákonov, súdnych aktov a zvykov, ktoré majú bežnú formu (napríklad ústavy Veľkej Británie, Nového Zélandu). Pramene, ktoré tvoria nepísanú ústavu, nedávajú integrálny model spoločenského a štátneho života. Nie sú formálne prepojené v rámci jedného aktu alebo úradného

sudba-opyt-harakteristiki-osnov-shkoly-savini-v-ih-posledovatelnom-razvitii-m-1896#mode/inspect/page/1/zoom/4

⁵ MARXISTICKO-LENINSKÁ FILOZOFIA. *Dialektický materializmus*. Moskva: Myšlienka. 1968, 344 s. ISBN 8-BZ-25-71

⁶ KROŠLÁK, Daniel a kol. *Ústavné právo*. Bratislava : Wolters Kluwer. 2016, 36 s. ISBN 978-80-8168-511-8

súboru aktov a neodlišujú sa od iných právnych prameňov na základe osobitnej právnej sily.

Druhy ústav v poradí prijatia a zmeny:

- Flexibilná ústava - základný zákon, prijímaný a novelizovaný rovnakým spôsobom ako bežné zákony štátu.⁷
- Pevná ústava je základným zákonom, ktorý sa prijíma, mení a dopĺňa zložitejším spôsobom ako bežné zákony danej krajiny. Sprisnenie dodatkov k ústave je založené na podmienkach konkrétnych štátov z rôznych dôvodov: túžby politicky a ekonomicky prevládajúcich skupín v spoločnosti, zaujímajúcich sa o nemennosť ústavy, zabezpečiť jej stabilitu a potrebu zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj štátu, legislatívy bez „otrasov.“ Väčšina písaných ústav je striktná v poradí prijatia.

Podľa formy vlády sú ústavy:

- Monarchické - sú ustanovené v krajinách s monarchickou formou vlády, kde je moc panovníka obmedzená ústavou, napríklad monarchické ústavy existujú v Španielsku, Japonsku, Švédsku.⁸
- Republikánske - sú ustanovené v krajinách s republikánskou formou vlády, napríklad ústavy Francúzska, Nemecka.

V závislosti od formy štátnej štruktúry môžu byť ústavy:

- federálne – založené na princípe vzniku federálneho štátu: spojenie jednotlivých subjektov federácie do jedného zväzku, právne postavenie týchto subjektov federácie a samotnej federácie a upravovať aj postup pri vzniku a činnosti zákonodarných, výkonných a súdnych orgánov, napríklad ústavy USA, Indie, Nemecka, Ruska.
- Ak je štát vnútorne organizovaný len v podobe administratívno-teritoriálnych jednotiek, hovoríme o unitárnom štáte.

⁷ ROSENFELD Michel. The Oxford Handbook of Comparative constitutional Law. Oxford: Oxford University, 2012. 125 s. ISBN 978-0-19-957861-0

⁸ CIBULKA, L. a kol. Ústavné právo (štatoveda). Bratislava : PraF UK, 2013. 42 S.

V závislosti od politického režimu sa ústavy rozlišujú:

- Demokratické – garantujú poskytovanie individuálnych práv, rôznorodosť politických strán, slobodu ekonomickej činnosti.
- Autoritárske a totalitné - obmedzujú alebo zakazujú činnosť politických strán, obmedzujú práva občanov, presadzujú jednu ideológiu ako štát.

1.1.3 Funkcie ústavy

V tejto časti opisujeme teóriu funkcií ústavy s dôrazom na dva hlavné typy právnú a sociálnu. Podľa autorky konštitučná, programová, regulačná, ochranná sú právne funkcie a medzi sociálne funkcie zaradujeme politickú, ekonomickú a taktiež ideologickú.

- Konštitučná funkcia ústavy je funkcia, ktorá je vlastná iba základnému zákonu, ktorá sa objavuje v období vážnych zmien v živote štátu a spoločnosti. Práve preto majú ústavné normy konštitučný charakter a prispievajú k vytváraniu takých spoločenských vzťahov, ktoré v čase prijatia ústavy neexistujú.
- Regulačná funkcia je naopak spojená s už existujúcimi spoločenskými vzťahmi, ktoré sú upravené normami základného zákona krajiny. Sú to najdôležitejšie a najpodstatnejšie spoločenské vzťahy vyplývajúce z moci, suverenity a individuálnej slobody.
- Ochranná funkcia ústavy je zameraná na ochranu tých hodnôt a princípov, ktoré sú obsiahnuté v jej obsahu. Je určený na zabezpečenie stability ústavného systému štátu, na zabránenie možnosti „rozmazania“ ústavného textu prostredníctvom dodatkov a zmien.
- Programová funkcia je spojená so skutočnosťou, že práve ústava „udáva vektor vývoja“ vnútroštátnej legislatívy na mnoho rokov, pričom definuje

hlavné parametre formovania občianskeho, trestného, pracovného, správneho a všetkých ostatných odvetví vnútroštátneho práva.

- Politická funkcia ústavy spočíva v tom, že stanovuje pravidlá a postup demokratických reforiem. Práve v nej sú zakotvené princípy ideologickej rôznorodosti a politického pluralizmu, ktoré fungujú ako základ politického systému krajiny.
- Ekonomická funkcia je daná tým, že Ústava, zabezpečujúca základy trhových vzťahov, súkromné vlastníctvo, stanovuje program hospodárskeho rozvoja krajiny – zabezpečenie blahobytu ľudí a celého štátu. Ústavná formulácia ekonomických základov trhových reforiem je jedným z podstatných prejavov tejto funkcie.
- Ideologická funkcia ústavy by mala u občanov formovať určité presvedčenie, ktoré by sa malo prejavovať v zákonnom správaní, aktívnom životnom postavení a nezávislosti pri prijímaní adekvátnych právnych rozhodnutí.⁹

1.2 Vývoj ústavy z histórie Ruskej federácií

V histórii Sovietskeho zväzu a Ruskej federácie existuje 5 ústav – 1918, 1925, 1937, 1978 a 1993. Ich platnosť trvala 7, 12, 41 a 15 rokov, čo vo všeobecnosti ukazuje jej stabilitu. Na zmenu ústavy vplývalo veľa faktorov – záujmy rôznych sociálnych skupín, premena formy vlády či štátnej štruktúry.

Ústava RSFSR z roku 1918

Prvú ústavu Sovietskeho zväzu prijal 5. Všeruský zjazd sovietskych na zasadaní 10. júla 1918 ako ústavu (základný zákon) RSFSR a bol uverejnený v „Zbierke legalizácií RSFSR“. Základné princípy, ktoré tvorili základ Ústavy RSFSR z roku 1918, boli uvedené v „Deklarácii práv pracujúcich a vykorisťovaných ľudí“. Ústava z roku 1918 upevnila diktatúru proletariátu. Osoby, ktoré žili z pasívneho príjmu alebo zamestnávali pracovnú silu

⁹ KOMKOVA, Hanna. *Teória funkcií ústavy: Problémy modernizácie* [elektronický zdroj]. 1. vyd. Minsk 2014. 2 s. ISBN 978-985-552-289-9. Dostupné na: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/110859/1/k2014-16.pdf>

boli zbavené politických práv. Táto ústava bola najideologickejšou zo všetkých sovietskych ústav. Stratila platnosť v súvislosti s prijatím ústavy (základného zákona) RSFSR, schválenej uznesením 12. Všeruského zjazdu sovietskych zástupcov robotníkov, roľníkov, kozákov a Červenej armády z 11. mája 1925.

Ústava RSFSR z roku 1925

Schválená uznesením 12. Všeruského zjazdu sovietskych z 11. mája 1925 „O schválení ústavy (základného zákona) RSFSR“. Jej prijatie bolo podmienené vstupom RSFSR do novovzniknutého ZSSR a zosúladením ruskej legislatívy s úniou. V tejto ústave bolo vykonaných niekoľko zmien v súvislosti so zmenami v administratívno-územnom členení a reorganizáciou orgánov sovietskej vlády.

Ústava RSFSR z roku 1937

Prijatá uznesením mimoriadneho 17. všeruského zjazdu sovietskych z 21. januára 1937 „O schválení ústavy RSFSR“ z dôvodu zmeny ústavného zákonodarstva ZSSR. Ústava RSFSR z roku 1937 zmenila názov z Ruskej socialistickej federatívnej sovietskej republiky na Ruská sovietska federatívna socialistická republika.

Ústava RSFSR z roku 1978

Vstúpila do platnosti vyhlásením Najvyššej rady RSFSR z 12. apríla 1978 spôsobom stanoveným zákonom RSFSR z 12. apríla 1978. Prijatá z dôvodu zmeny celounijnej „stalinskej“ ústavy na „brežnevskú“ ústavu ZSSR z roku 1977 na mimoriadnom 7. zasadnutí Najvyššieho sovietu RSFSR na deviatom zvolaní 12. apríla 1978.¹⁰

1.3 Ústava z roku 1993

Ústava Ruskej federácie bola prijatá na ľudovom hlasovaní 12. decembra 1993, ktoré bolo uznané za platné, zúčastnilo sa na ňom 54,8 % voličov. Za ústavu hlasovalo 58,4 % z

¹⁰ AVAKYAN, Suren. *Ústava Ruska: príroda, evolúcia, modernosť* [online]. Moskva: Vedecké práce Moskva, 2000, s. 1-3. Dostupné na <https://constitution.garant.ru/science-work/modern/1776651/chapter/89300effb84a59912210b23abe10a68f/>
<https://constitution.garant.ru/science-work/modern/1776651/chapter/89300effb84a59912210b23abe10a68f/>

nich, proti 41,6 %. Novú Ústavu Ruskej federácie v roku 1993 teda prijalo asi 30 % voličov. Išlo o veľmi dôležitý krok v ústavnej reforme.¹¹

Ústava Ruskej federácie v súčasnosti pozostáva z preambuly, dvoch častí, 9 kapitol a 137 článkov. Ústavu otvára preambula, v ktorej sú formulované základné normy – ciele, ktorých realizácia je hlavnou úlohou štátu. Ich zoznam jasne identifikuje tieto normy – ciele:

- presadzovanie ľudských práv a slobôd;
- schválenie občianskeho mieru a harmónie v Rusku;
- zachovanie historicky založenej štátnej jednoty;
- oživenie suverénnej štátnosti Ruska
- tvrdenie o nedotknuteľnosti demokratických základov ruského štátu;
- zabezpečenie blahobytu a prosperity Ruska.

Najvýznamnejšou je 1. kapitola, ktorá stanovuje Základy ústavného systému. Základom sa rozumejú základné princípy štruktúry spoločnosti a štátu, ktorých realizácia zaručuje vytvorenie demokratického právneho štátu. Tieto princípy majú vyššiu právnu silu v rámci samotnej ústavy. Kapitola 2. ustanovuje Práva a slobody človeka a občana. Spolu s nimi sú stanovené aj ústavné povinnosti. Význam tejto kapitoly spočíva v tom, že jej normy a princípy zakazujú vydávať zákony a akty, ktoré porušujú a obmedzujú ľudské práva a slobody, uznávané ako najvyššiu hodnotu. Keďže Rusko je federálny štát, kapitola 3. definuje Federálnu štruktúru, princípy vzťahov medzi subjektmi, jurisdikciu a právomoci subjektov a federácie. Kapitola 4 sa zaoberá inštitútom Prezidenta Ruskej federácie. Ustanovuje kompetencie a právomoci. Kapitoly 5., 6. a 7. sú venované štruktúre zákonodarnej moci (Federálne zhromaždenie – parlament Ruskej federácie), výkonnej moci (vláda Ruskej federácie) a súdnictvu. V 8. kapitole je opísaná Miestna samospráva. Napokon, kapitola 9. Ústavné zmeny a revízia ústavy definuje postup zavádzania zmien a doplnení Ústavy Ruskej federácie.¹²

¹¹ KOLESNIKOVA, Olga. „Ešte raz o výsledkoch referenda 12.12.1993“ [online]. Starý Oskol, 2019, 51-53 s. Dostupné na https://elibrary.ru/download/elibrary_37624495_29450967.pdf

¹² ÚSTAVA, Ruskej Federácii z roku 1993. Dostupné na: <http://www.constitution.ru/en/10003000-01.htm>

1.3.1 Ústavné zmeny v roku 2008

Prezident Ruskej federácie Dmitrij Anatoljevič Medvedev 5. novembra 2008 vo svojom výročnom prejave vo Federálnom zhromaždení v Kremli navrhol zmenu a doplnenie Ústavy Ruska z roku 1993 s cieľom predĺžiť funkčné obdobie prezidenta Ruskej federácie zo 4 na 6 rokov a poslancov Štátnej dумы – zo 4 na 5 rokov.¹³

Okrem toho tiež navrhol ústavne zaviazať vládu Ruskej federácie, aby predkladala Štátnej dume výročnú správu o výsledkoch svojej činnosti, ako aj o iných otázkach, ktoré Štátna дума nastolila. V novembri boli do Štátnej dумы predložené príslušné návrhy zákonov ktoré Štátna дума, regionálni poslanci a senátori schválili navrhované zmeny základného zákona krajiny.

Pohľad ruských expertov a politikov sa rozdelil na dva tábory.¹⁴ Jedni podporovali ústavné zmeny a argumentovali to tým, že sa prezidentovi a parlamentu ťažko realizujú ciele a dlhodobé stratégie rozvoja krajiny. Na druhej strane experti tvrdia, že je veľmi nebezpečné predlžovať funkčné obdobie prezidenta z dôvodu vytvárania autority a monopolu štátu.

1.3.2 Ústavné zmeny v roku 2014

Prezident Ruskej federácie V. V. Putin predložil 7. októbra 2013 Štátnej dume návrh zákona o novele Ústavy Ruskej federácie, ktorá počíta so zjednotením Najvyššieho súdu a Najvyššieho rozhodcovského súdu¹⁵, a taktiež rozširuje aj právomoci prezidenta Ruskej federácie pri menovaní na prokuratúre. V novembri návrh zákona prijala Štátna дума a dňa 27. novembra 2013 ho schválila Rada federácie.¹⁶

¹³ Zákon Ruskej federácie o zmene a doplnení Ústavy Ruskej federácie z 30. decembra 2008 N 6-FKZ „O zmene funkčného obdobia prezidenta Ruskej federácie a Štátnej dумы“. Dostupné na: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_83180/3d0cac60971a511280cbba229d9b6329c07731f7/

¹⁴ KLIMENTEV, Michail. „Zmeny ústavy: Prezident - na 6 rokov, Štátna дума - na 5 rokov“. In RIA Novosti[online]. Moskva, 2019, 1-3 s. Dostupné na http://rapsinews.ru/incident_publication/20191017/304899670.html

¹⁵ LATUCHIN, Konstantin. „Vyšší Arbitražny Súd a Vyšší Súd sa spája“[online]. Sankt-Peterburg, 2019 Dostupné na <https://rg.ru/2013/06/21/sudi-site-anons.html>

¹⁶ RIA, Novosti. „Rada federácie schválila zlúčenie ozbrojených síl a Najvyššieho arbitrážneho súdu“[online]. Moskva, 2013, 1 s. Dostupné na <https://rg.ru/2013/11/27/odobrenie-anons.html>

V marci vyšiel federálny ústavný zákon „ O prijatí Republiky Krym do Ruskej federácie a vytvorení nových subjektov Republiky Krym a federálneho mesta Sevastopol ako súčasti Ruskej federácie“.

Následne v máji podľa novely boli v Rade federácie zastúpení predstavitelia Ruskej federácie, ktorých vymenúva prezident. Ich počet by nemal presiahnuť 10 percent počtu členov Rady federácie zastupujúcich orgány regionálnej samosprávy.¹⁷ Novela zakazuje novozvolenému prezidentovi vo svojom prvom volebnom období odvolať takýchto zástupcov, ak boli vymenovaní pred jeho nástupom do funkcie. Výnimky môže poskytnúť federálny zákon.

Odborníci vyjadrujú rôzne názory na iniciatívu prezidenta. Komisar pre ľudské práva v Ruskej federácii Vladimir Lukin preto považuje zjednotenie za nie najlepšiu formu koordinácie práce súdov. „Je potrebná istá forma koordinácie práce súdov. V rôznych krajinách existujú rôzne formy koordinácie – rada sudcov a podobne. Nekoordinovanosť má svoje problémy, ale zlučovanie všetkých súdov vytvára aj veľmi vážne problémy,“¹⁸ povedal Lukin.

1.3.3 Pohľad verejnej mienky na Ústavu Ruskej federácie

Podľa prieskumu Celoruského centra pre štúdium verejnej mienky (VTSOM) z roku 2018 má 69 % Rusov len „všeobecnú predstavu“ o obsahu základného zákona a len 6 % sa domnieva, že ho dobre poznajú. Osobne ju študovala asi tretina občanov – najčastejšie na univerzitách a v škole. Mladí respondenti viac ako staršia generácia „rešpektujú ústavu, pretože popisuje práva a slobody“, no zároveň k nej preukazujú „veľmi pragmatický prístup“.¹⁹

Celkový počet Rusov, ktorí veria, že sú si dobre vedomí ustanovení základného zákona, sa za posledné dva roky znížil z 8 % na 6 % (medzi ľuďmi s vyšším vzdelaním 10

¹⁷ Zákon Ruskej federácie o zmene a doplnení Ústavy Ruskej federácie z 21. júla 2014 N 11-FKZ „O Rade federácie Federálneho zhromaždenia Ruskej federácie“. Dostupné na: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_165801/3d0cac60971a511280cbb229d9b6329c07731f7

¹⁸ BOGODVIN, Maksim. „Vladimir Putin navrhol zrušiť Najvyšší arbitrážny súd a urobiť z Najvyššieho súdu jediný najvyšší súdny orgán“ [online]. Moskva, 2013, 1-2 s. Dostupné na: <https://web.archive.org/web/20131008103956/http://interfax.ru/russia/txt.asp?id=333190>

¹⁹ MOSKVA. 4. decembra 2018 Celoruské centrum pre výskum verejnej mienky (VTSIOM) a Štátne ústredné múzeum súčasných dejín Ruska

% uviedlo, že dobre poznajú ústavu). 69 % opýtaných priznáva, že má o nej len „všeobecnú predstavu“, 23 % občanov si jej obsah nepredstavuje. Väčšina informovaných najčastejšie študovala Ústavu na vysokej škole a v škole (38 %, resp. 30 %), 23 % – z vlastnej iniciatívy, 15 % – pracovne, 18 % opýtaných ju nečítalo vôbec.

Súčasníci ústavy uznávajú základný zákon ako „moderný“ a „demokratický“, ale nazývajú ho „druhom utópie“. Nie všetky aspekty tohto dokumentu teraz implementuje samotný štát.

2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Cieľom bakalárskej práce je analyzovať vybrané ústavné zmeny v Ruskej federácii v roku 2020 a poukázať tak na ich vplyv na postavenie prezidenta krajiny ako aj medzinárodné vzťahy. Na dosiahnutie hlavného cieľa sme si stanovili nasledovné parciálne ciele, ktoré nám pomohli k dosiahnutiu hlavného cieľa:

- charakterizovať ústavu ako základný zákon štátu
- priblížiť ústavu Ruskej federácie vo všeobecnosti, jej históriu a prijatie nových zmien
- poukázať na vybrané ústavné zmeny a ich vplyv na postavenie prezidenta krajiny ako aj medzinárodné vzťahy

Skúmaná téma je veľmi obsiahla a preto sme pre účely práce vybrali najdôležitejšie ústavné zmeny, ktoré budeme analyzovať v praktickej časti. Prikladáme vybraným zmenám dôležitosť lebo najviac ovplyvnili medzinárodné záväzky Ruskej federácie a ukazujú nám, že si Rusko zmenilo cestu demokratického rozvoja a čo raz viac sa stáva štátom s prvkami autoritárstva.

Pri písaní práce sme vychádzali z mnohých domácich a zahraničných zdrojov, odborných publikácií, vedeckých článkov a štúdií. Mnohé z týchto zdrojov sme našli na odborných internetových portáloch. Prevažovali anglické a ruské zdroje. Zdroje považujeme za dostatočné k tvorbe a vytvoreniu objektívneho názoru. V časti ruských zdrojov sme pozorovali obmedzenú objektivitu.

Metodika záverečnej práce je prispôbená k dosiahnutiu stanoveného cieľa. Prvá kapitola práce obsahuje teoretické vymedzenie skúmanej problematiky. Stručne tu tiež charakterizujeme vývoj ústav počas ZSSR a súčasnú ústavu Ruskej federácie. Pri spracovaní prvej časti sme prevažne používali popisnú metódu. Tretia kapitola práce predstavuje praktickú časť. V tejto časti sa venujeme aktuálnym zmenám ústavy, spôsobom ich prijatia ako aj reakciou verejnej mienky a medzinárodného spoločenstva. Pri spracovaní tejto časti využívame metódu analýzy a ako aj metódu interpretácie právnych dokumentov.

3 Výsledky práce a diskusia

3.1 Ústavné zmeny v roku 2020 a ich prijatie

Prezident Vladimir Putin 15. januára 2020 počas svojho výročného prejavu (*poslanie*) vo Federálnom zhromaždení (dvojkomorový parlament Ruskej federácie) oznámil, že si želá zmenu ústavy Ruskej federácie²⁰. Už dlho sa rozprávalo o možnosti zmeny a doplnenia ústavy vzhľadom na to, že podľa článku 81 ústavy Putin nebude môcť znovu kandidovať, keď sa jeho súčasné funkčné obdobie skončí v roku 2024. V poslaní Vladimir Putin prišiel s desiatimi návrhmi, ktoré podľa jeho názoru bolo potrebné zmeniť alebo doplniť.

1. Urobiť zmeny v ústave, ktoré priamo zaručia jej prioritu v právnom priestore Ruska. Prezident svoj návrh vysvetlil takto: „Požiadavky medzinárodnej legislatívy a zmlúv, ako aj rozhodnutia medzinárodných orgánov môžu pôsobiť na území Ruska len v rozsahu, v akom nebudú mať za následok obmedzenie práv a slobôd človeka a nebudú odporovať našej ústave. V skutočnosti to znamenalo návrh zaviesť priame označenie priority ústavy pred medzinárodnou legislatívou a medzinárodnými zmluvami, rozhodnutiami medzinárodných orgánov.“²¹
2. Zaviesť zákaz cudzieho občianstva a povolenia na pobyt pre premiéra, ministrov a šéfov federálnych orgánov, guvernérov, senátorov, poslancov a sudcov.
3. Posilniť interakciu medzi štátnymi a samosprávnymi orgánmi.
4. Zaviesť do ústavy ustanovenie o Štátnej rade.
5. Udeliť právo Štátnej dume schvaľovať predsedu vlády, ako aj na jeho návrh všetkých jeho námestníkov a federálnych ministrov.
6. Prezident po konzultáciách s Radou federácie bude vymenúvať šéfov všetkých orgánov činných v trestnom konaní a regionálnych prokurátorov.

²⁰ Odkaz prezidenta Federálnemu zhromaždeniu. Moskva, 2020. Dostupné na: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/62582..>

²¹ DURAGINA, Kira. “*Experti hodnotili prezidentov návrh stanoviť v ústave prednosť ruského práva pred medzinárodným právom*” [online]. Moskva: 2020, 1-3 s. Dostupné na: <https://www.kommersant.ru/doc/4220873>

Podľa súčasnej ústavy regionálnych prokurátorov vymenúva prezident bez konzultácie s Radou federácie.

7. Zmena požiadaviek na prezidenta: musí žiť v Rusku najmenej 25 rokov (predtým - najmenej 10 rokov), nesmie byť držiteľom cudzieho občianstva alebo povolenia na pobyt, a to nielen v čase volieb, ale aj do volieb.
8. Navrhuje sa vypustiť z ústavného obmedzenia funkčného obdobia prezidenta slovo „po sebe idúce“, ktoré umožňovalo tej istej osobe vykonávať prezidentské obdobie viac ako dve funkčné obdobia s tým, že iba počet po sebe nasledujúcich funkčných období by nemal byť viac ako dve.
9. Udeliť právo ústavnému súdu, aby na žiadosť prezidenta preskúmal ústavnosť návrhov zákonov pred ich podpisom.
10. Udeliť Rade federácie na návrh prezidenta právomoc odvolať sudcov ústavného a najvyššieho súdu v prípade, že sa dopustia pochybenia, ktoré diskredituje česť a dôstojnosť.²²

Prezident poznamenal, že na zmenu ústavy by návrhy museli schváliť Štátna дума a Rada federácie (dolná a horná komora ruského parlamentu) a dve tretiny regionálnych zákonodarných zborov, potom by museli dostať požadovaný prezidentský podpis a potvrdenie ústavným súdom, že navrhované zmeny sú v súlade s ústavou, najmä s kapitolami 1, 2 a 9, ktoré sa považujú za základné kapitoly ústavy.²³ Okrem toho Putin povedal, že pozmeňujúce a doplňujúce návrhy by sa mali predložiť na ľudové hlasovanie, aby sa zabezpečilo, že hlasy obyvateľstva budú vypočítané.

Dňa 20. januára Putin podpísal a predložil Štátnej dume 21-stranový dokument, ktorý obsahuje jeho pozmeňujúce a doplňujúce návrhy vo forme návrhu zákona s názvom „О внесении изменений и дополнений в Конституцию Российской Федерации“ („O sovershenstvovanii regulirovaniya ot del'nykh voprosov organizatsii publichnoi vlasti“). Štátna дума sa zaviazala dokument urýchliť a predložila ho na diskusiu na stretnutí 23. januára 2020.

²² POLITOV, Jurij. „Čo je podstatou zmien ústavy, ktoré navrhuje prezident“ [online]. Moskva: 2020, 1-2 s. Dostupné na: <https://rg.ru/2020/01/23/v-chem-sut-predlozhennyh-prezidentom-popravok-v-konstituciiu.html>

²³ Zákon Ruskej federácie o zmene a doplnení Ústavy Ruskej federácie zo 14. marca 2020 N 1-FKZ „O zlepšení úpravy niektorých otázok organizácie a fungovania orgánov verejnej moci“ [online]. Moskva: 2020, 68 s. Dostupné na: <http://duma.gov.ru/media/files/L11oSoAABMRzIZw9pqPXRDb87W0hxEv.PDF>

Po troch dňoch diskusie Štátna дума 23. januára jednomyseľne schválila návrh zákona v prvom čítaní.²⁴ Navrhované zmeny by v skutočnosti zaručili nadradenosť ruskej ústavy nad rozhodnutiami medzinárodných právnych inštitúcií v celom právnom priestore Ruska, ďalej rozširovať právomoci prezidenta voči vláde a súdnictvu, preniesť viac zodpovednosti do rúk Štátnej dумы a Rady federácie, oslabiť právomoci regionálnych vlád a posilniť sociálne záväzky štátu.²⁵

Dňa 2. marca 2020 Putin predložil Štátnej dume na druhé čítanie 68-stranový balík pozmeňujúcich a doplňujúcich návrhov. Ten bol podstatne dlhší ako návrhy, ktoré Putin pôvodne predložil, a hoci navrhované zmeny odrážali mnohé z toho, čo Putin pôvodne povedal, líšili sa aj v niektorých podstatných veciach.²⁶ Zahŕňali aj niekoľko nových návrhov, ktoré sa netýkali pôvodných Putinových tém, ale boli predložené pracovnej skupine, ako napríklad článok poukazujúci na tisícročnú históriu Ruska a sľubujúci poctu „predkom, ktorí nám odkázali svoje ideály a vieru v Boha.“ Exprezident bude mať po novom okrem iného aj imunitu. Spoločnou jurisdikciou Ruskej federácie a subjektov bude „ochrana inštitútu manželstva ako zväzku muža a ženy“. Štátnym jazykom Ruskej federácie na celom jej území je ruský jazyk, ktorý po novom získal označenie ako „jazyk štátotvorného ľudu, ktorý je súčasťou mnohonárodného zväzku rovnoprávných národov Ruskej federácie.“ Nové dodatky zahŕňali aj znenie, že „Ruská federácia si ctí pamiatku obrancov vlasti a zabezpečuje ochranu historickej pravdy. Odchýlka od významu činnosti ľudí pri obrane vlasti nie je povolená.“ Ďalej, sa uvádza, že „deti sú najdôležitejšou prioritou ruskej štátnej politiky. Štát vytvára priaznivé podmienky pre všestranný duchovný, morálny, intelektuálny a fyzický rozvoj detí, vstúpuje im vlastníctvo, občianstvo a úctu k starším. Štát, ktorý zabezpečuje prioritu rodinnej výchovy, preberá povinnosti rodičov vo vzťahu k deťom bez starostlivosti.“²⁷

Duma 11. marca schválila návrh zákona v treťom a poslednom čítaní. V ten istý deň ho schválila Rada federácie a následne aj regionálne parlamenty. Dňa 14. marca zákon

²⁴ GOSUDARSTVENNAYA DUMA. „*Výsledky zasadnutia Štátnej dумы: ako sa robili zmeny a doplnenia ústavy*“ [online]. Moskva: 2020, 1-2 s. Dostupné na: <http://duma.gov.ru/news/49164/>

²⁵ PUSHKARSKAYA, Anna. „*Na Ústavnom súde sa konali prvé pojednávania o nevykonaní rozhodnutia ESĽP*“ [online]. Sankt-Peterburg: 2016, 1-2 s. Dostupné na: <https://www.kommersant.ru/doc/2952171>

²⁶ Zákon Ruskej federácie o zmene a doplnení Ústavy Ruskej federácie zo 14. marca 2020 N 1-FKZ „*O zlepšení úpravy niektorých otázok organizácie a fungovania orgánov verejnej moci*“ [online]. Moskva: 2020, 68 s. Dostupné na:

<http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/2fZyaW9dqV1AAEuvMfATCKONAcAbTdCa.pdf>

²⁷ Nový text Ústavy Ruskej federácie v znení neskorších predpisov v roku 2020. Dostupné na: <http://duma.gov.ru/news/48953/>

formálne podpísal Putin a 16. marca ústavný súd rozhodol, že dodatky sú v súlade s kapitolami 1, 2 a 9 ruskej ústavy.

Ústava v novom formáte bola zverejnená 16. marca v Rossijskaja gazeta, kde sa zákony zverejňujú po ich oficiálnom schválení.²⁸ Formálne teda pozmeňujúce a doplňujúce návrhy zaškrtili všetky políčka, ktoré im umožnili vstúpiť do zákona. Putin však povedal, že sa musí hlasovať na celoštátnej úrovni, a to bolo zabudované do štruktúry a obsahu zákona. Hlasovanie bolo pôvodne stanovené na 22. apríla, no potom svet zasiahla epidémia koronavírusu a hlasovanie bolo odložené dovtedy, kým prezident nerozhodne o inom termíne, kedy to bude možné.²⁹ Putin následne 1. júna oznámil, že hlasovanie by malo byť ukončené 1. júla, pričom hlasovanie by malo byť otvorené týždeň vopred, aby sa podporilo hlasovanie bezpečné pre Covid.

Hlasovanie o zmenách ústavy trvalo týždeň – od 25. júna do 1. júla. Prvýkrát sa hlasovalo v dvoch formátoch: online a offline. Zo všetkých zakladajúcich subjektov Ruskej federácie boli Moskva a región Nižný Novgorod schopné zabezpečiť priebeh hlasovania v inom formáte prostredníctvom elektronického portálu „Gosuslugi“. Práve tieto regióny testovali nový formát postupu hlasovania. Dňa 2. júla do 10:00 moskovského času ústredná volebná komisia ukončila sčítanie hlasov. Podľa výsledkov referenda novely podporilo 77,92 %, „proti“ hlasovalo 21,27 % občanov.³⁰ Najvyššiu podporu navrhovaným úpravám a zmenám zaznamenali republiky Čečensko, Tuva a Krym (obr. 1). Treba poznamenať, že viaceré kraje podporili novely a zmeny v menšej miere (obr. 2). Medzi nimi je región, ktorý hlasoval „proti“, Nenetsky Autonomny Okrug, proti hlasovalo 55,25 %, podporilo – 43,78 %.³¹

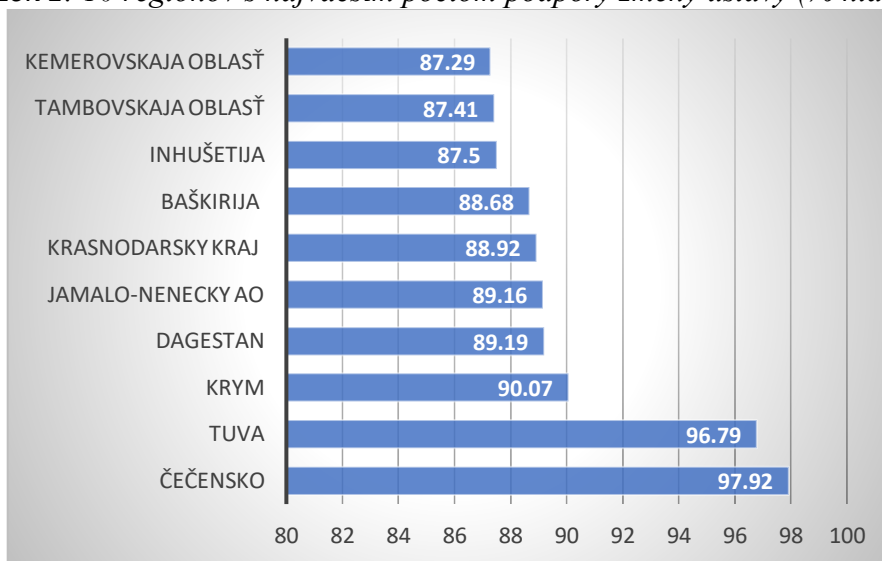
²⁸ Zákon Ruskej federácie o zmene a doplnení Ústavy Ruskej federácie zo 14. marca 2020 N 1-FKZ „O zlepšení úpravy niektorých otázok organizácie a fungovania orgánov verejnej moci“ [online]. Moskva: 2020, 68 s. Dostupné na: <https://rg.ru/2020/03/16/popravka-v-konstituciyu-dok.html>

²⁹ YAFFA, Joshua. „How the Coronavirus Revealed the Hollowness of Putin's Vertical of Power“ [online]. Berlin: 2020, 1-5 s. Dostupné na: <https://www.newyorker.com/news/dispatch/how-the-coronavirus-revealed-the-hollowness-of-putins-vertical-of-power>

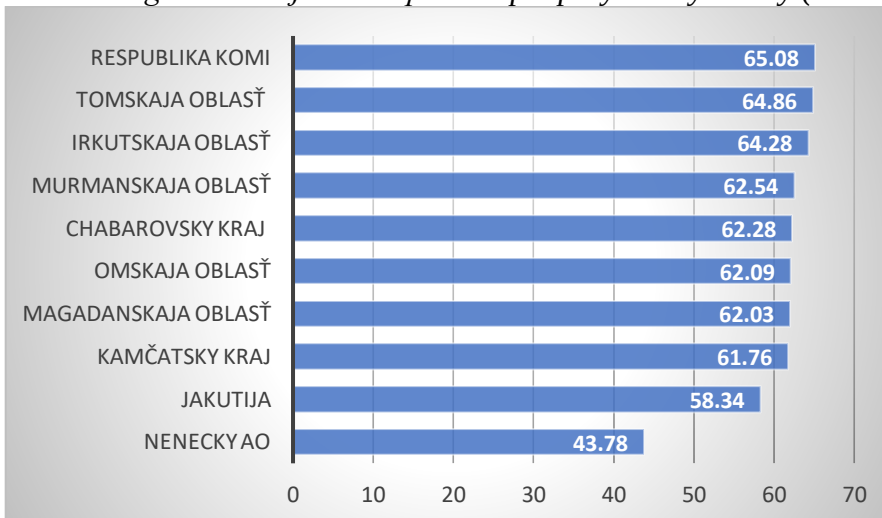
³⁰ CHEVTAYEVA, Irina. „Centralnaya Izberatel'naya Komisia: Zmeny v Ústave Ruskej federácie podporilo 77,92 % voličov“ [online]. Moskva: 1 s. Dostupné na: <https://www.dw.com/ru/цик-поправки-к-конституции-рф-поддержали-7792-избирателей/a-54020522>

³¹ DRUZHININ, Alexei. „Zmeny v ruskej ústave podporilo 77,92 % hlasujúcich. Kreml' to označil za triumf“ [online]. BBC, News. <https://www.bbc.com/russian/news-53261250>

Obrázok 1: 10 regiónov s najväčším počtom podpory zmeny ústavy (% hlasov za)

Obrázok 2: 10 regiónov s najmenším počtom podpory zmeny ústavy (% hlasov za)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Ústrednej volebnej komisie RF <https://cikrf.ru>.³²

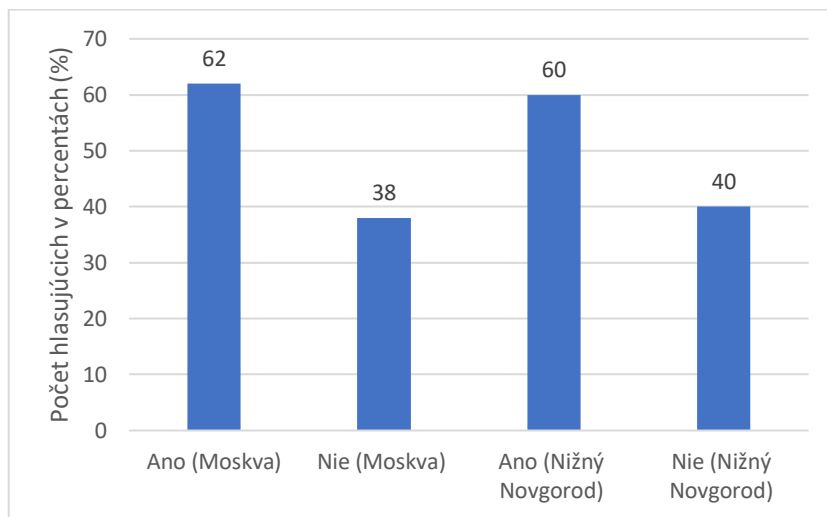
Dôvod tohto výsledku vysvetlil šéf Neneckeho autonómneho okruhu Jurij Bezdudnyj.³³ Ako dôvod uviedol neochotu obyvateľov z oblasti Archangel'sk vstupovať do Neneckeho avtonomneho okruhu. V mnohom vyjadrili svoju reakciu na toto združenie. Na obr. 3 a obr. 4 sú ukazané výsledky online a offline hlasovania v Moskve a Niznegorodskaja oblasť. Výsledky online hlasovania 62,33 %, V Moskve: „za“ hlasovalo „proti“ 37,67 %. V

³² <https://cikrf.ru>

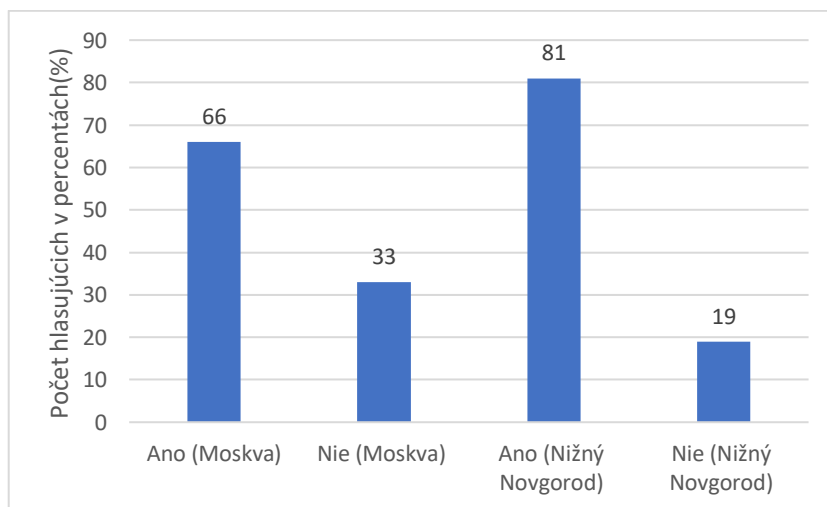
³³ MIHEJEVA, Tatiana. „Pohľad konštitucionalistov na zmeny a doplnky k Ústave Ruskej Federácii“ [online]. Mari: 2020, 19-21 s. Dostupné na: <https://cyberleninka.ru/article/n/vzglyad-konstitucionalistov-na-popravki-v-konstitutsiyu-rossii>

regiónu Nižný Novgorod hlasovalo 59,69 % na diaľku „za“ a 40,31 % „proti“.³⁴ Je vidieť, že v Moskve nie sú výrazné rozdiely, ale v regióne Nižný Novgorod je rozdiel vo výsledkoch hlasovania v dvoch formátoch.

Obrázok 3: Hlasovanie online formou

Obrázok 4: Hlasovanie prezenčnou formou

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Ústrednej volebnej komisie RF <https://cikrf.ru>³⁵

³⁴ HUTCHESON, Derek. „Consolidating the Putin Regime: The 2020 Referendum on Russia’s Constitutional Amendments“[online]. London: 2021, 1-10 s. Dostupné na: https://brill.com/view/journals/rupo/6/3/article-p355_4.xml

³⁵ <https://cikrf.ru>.

Treba si tiež uvedomiť, že existuje korelácia medzi účasťou a výsledkami referenda. V regiónoch s najvyššou volebnou účasťou je aj najväčšie percento podpory navrhovaným zmenám a doplneniam Ústavy Ruskej federácie.³⁶

Ako sa už v ruských voľbách stalo zvykom, úspech Kreml'a pri získavaní veľkých podielov hlasov sprevádzali otázky pozorovateľov a opozičných politikov, ako ich získali. Je zriedkavé, že takíto aktéri chvália volebný proces, ale ich kritika v roku 2020 bola hlasnejšia ako vo federálnych voľbách do Štátnej dумы v roku 2016 a prezidentských volieb v roku 2018. Kritika férovosti referenda sa sústredila na tri aspekty: náročnosť udržania kontroly nad hlasovacím procesom, ktorý trval niekoľko dní; obvinenia z administratívneho tlaku na štátnych zamestnancov, aby volili; a štatistické anomálie vo výsledkoch niektorých okresov. Čo sa týka procedurálnych otázok, už bolo poznamenané, že hlasovanie bolo od začiatku regulované ad hoc legislatívou, a nie zákonom o oficiálnom referende. Okrem toho pandémie viedla k výnimočným hlasovacím postupom, čo viedlo k obavám o transparentnosť a presnosť postupu. Hnutie za volebné práva Golos („Hlas“) zaznamenalo obmedzený priestor na riadnu diskusiu pri absencii skupín kampane a kritizovalo aj niektoré základné organizačné aspekty. Napríklad o hodinách otvorenia volebných miestností sa rozhodlo necelé dva dni pred začiatkom hlasovania a prvé (pozitívne) výsledky z oblastí ďalekého východu už oznamovala televízia CEC, zatiaľ čo volebné miestnosti v západných časových pásmach Ruska boli stále otvorené.³⁷

3.2 Vybrané ústavné zmeny

V tejto časti predstavíme podstatu ruských ústavných dodatkov so zameraním na tie, ktoré pritiahli najväčšiu pozornosť v ruskej spoločnosti – tak medzi odborníkmi na právo, ako aj na verejných fórach, takisto aj v médiách. Z nášho pohľadu tieto ústavné zmeny najviac ovplyvnili nie len medzinárodne vzťahy RF ale aj vnútorný politický systém štátu.

³⁶ ANISIMOVA, Natalia. „Ústredná volebná komisia zverejnila výsledky hlasovania o zmenách ústavy“ [online]. Moskva: 1 s. Dostupné na: <https://www.rbc.ru/politics/02/07/2020/5efd84cd9a7947f4ee02d0ad>

³⁷ HUTCHESON, Derek. „Consolidating the Putin Regime: The 2020 Referendum on Russia's Constitutional Amendments“ [online]. London: 2021, 1-10 s. Dostupné na: https://brill.com/view/journals/rupo/6/3/article-p355_4.xml

3.2.1 Zmeny týkajúce sa postavenia prezidenta

Prezident zosobňuje ruský štát vo vnútri krajiny a v medzinárodných vzťahoch, určuje hlavné smery domácej a zahraničnej politiky, ako hlava štátu adresuje správy Federálnemu zhromaždeniu, vymenúva voľby do Štátnej dumy, má právo zákonodarnej iniciatívy a odkladné veto, vymenúva referendá, zostavuje vládu a aktívne ovplyvňuje jej činnosť, podieľa sa na formovaní najvyššieho výkonného orgánu štátnej moci ustanovujúceho subjektu federácie, ako aj súdnych orgánov. Prezident tak má v sústave vládnych orgánov nezávislé a dominantné postavenie. Prezident je najvyšším vrchným veliteľom ozbrojených síl, vymenúva a odvoláva diplomatických zástupcov Ruskej federácie v cudzích štátoch a medzinárodných organizáciách, prijíma poverovacie listiny a odvoláva jemu akreditovaných diplomatických zástupcov, udeľuje štátne vyznamenania, rieši otázky občianstva a milosti.

Hlavu štátu RF volia na obdobie šiestich rokov občania ruskej federácie na základe všeobecného, rovného volebného pravá v tajnom hlasovaní. Za prezidenta Ruskej federácie môže byť zvolený občan Ruskej federácie starší ako 35 rokov, ktorý má na území Ruskej federácie trvalý pobyt najmenej 10 rokov. Tá istá osoba nemôže zastávať funkciu prezidenta Ruskej federácie dlhšie ako dve za sebou idúce funkčné obdobia.³⁸

Po prijatí Ústavy RF z roku 2020 prezidentom môže byť zvolený občan Ruskej federácie nie mladší ako 35 rokov, s trvalým pobytom v Ruskej federácii najmenej 25 rokov, ktorý nemá a predtým nemal občianstvo cudzieho štátu alebo povolenie na pobyt alebo iný doklad potvrdzujúci právo na trvalý pobyt občana Ruskej federácie na území cudzieho štátu. Požiadavka na kandidáta na funkciu prezidenta Ruskej federácie je, že nemá občianstvo cudzieho štátu, to sa nevzťahuje na občanov Ruskej federácie, ktorí mali predtým občianstvo štátu, ktorý bol prijatý alebo ktorého časť bola prijatá do Ruskej federácie v súlade s federálnym ústavným zákonom a má trvalý pobyt na území štátu prijatého do Ruskej federácie alebo na území časti štátu prijatého do Ruskej federácie.

Z daných zmien môžeme tvrdiť, že dochádza k obmedzeniu možných kandidátov na prezidenta, nakoľko kandidát nemôže mať a hlavne nemohol mať nikdy občianstvo inej krajiny, čo považujeme za nedemokratickú zmenu.

³⁸ Ústava roku 1993, Článok 81. Dostupné na: <http://www.constitution.ru/en/10003000-05.htm>

Z politického hľadiska najvýznamnejšia novela z roku 2020 v Rusku sa týkala zákazu, aby osoba zastávala funkciu prezidenta viac ako dve po sebe nasledujúce funkčné obdobia, ustanoveného v čl. 3 ústavy. V pôvodnom projekte pozmeňujúcich a doplňujúcich návrhov bolo jedinou zmenou vylúčenie slova „*podryad*“ („po sebe idúce“), ktoré malo za cieľ obmedziť možnosť zvolenia osoby na tretie obdobie, a to aj po prestávke na obdobie predsedníctva inej osoby. Tento dodatok sa stal hlásateľom ústavných reforiem v Rusku. Opozícia označila tento dodatok za skutočný dôvod ostatných pozmeňujúcich návrhov, ktorý odráža autoritárstvo Vladimíra Putina a jeho horlivosť udržať si svoju pozíciu po roku 2024, keď sa skončí jeho súčasné prezidentské obdobie. Oponenti usvedčili Putina z ochrany politického režimu.³⁹

Podľa nášho názoru jadro nových dodatkov „vynuluje“ hranice prezidentského obdobia, čo umožňuje prezidentovi Putinovi zostať vo funkcii ďalšie dve funkčné obdobia do roku 2036. Zatiaľ čo nový článok 81 ods. volebné obdobia namiesto dvoch „po sebe idúcich“ volebných období je toto ustanovenie doplnené článkom 81.3, ktorý vynuluje prezidentské obdobia pre ktoréhokoľvek bývalého alebo súčasného prezidenta.

Veľmi kontroverzným bolo, keď 10. marca Valentina Tereškovová, 83-ročná poslankyňa Dumy a prvá žena na svete, ktorá letela do vesmíru, prišla na poslednú chvíľu s pozmeňujúcim návrhom, ktorý by z ústavy odstránil obmedzenia prezidentského mandátu. Ale vynulovanie limitov prezidentského obdobia predchádzajúcich a súčasných prezidentov je otvorené v rozpore s prvou kapitolou ruskej ústavy.⁴⁰ Niekoľko správ vydaných Benátskou komisiou o limitoch prezidentského obdobia tiež poukázalo na to. „Správa o lehotách na funkčné obdobie“⁴¹ z roku 2018 zdôrazňuje nebezpečenstvo vytvorenia autoritárskych štruktúr, ktoré vyplývajú z udelenia neobmedzeného mandátu prezidenta. Podľa správy sú termíny nevyhnutné na ochranu demokracie, právneho štátu a ľudských práv.

Ako sa však očakávalo, ruský ústavný súd potvrdil ústavnú reformu urýchlene 16. marca 2020. Ústavný súd reformu obhajoval tým, že označil ľud ako hlavný zdroj moci a

³⁹ OSBORN, Andrew. „*Russians grant Putin right to extend his rule until 2036 in landslide vote*“ [online]. Moskva: 2020, 1-3 s. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-russia-putin-vote/russians-grant-putin-right-to-extend-his-rule-until-2036-in-landslide-vote-idUSKBN24254A>

⁴⁰ PARLETT, William. „*Russia's Unconstitutional Zeroing Amendment*“ [online]. Melbourne: 2020, 1-8 s. Dostupné na: <https://blog-iacl-aicd.org/2020-posts/2020/3/16/russias-unconstitutional-zeroing-amendment>

⁴¹ EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW, Plenary Session. Venice: 2018, 3-23 s. Dostupné na: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)010-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)010-e)

uznal právo ľudu voliť v slobodných voľbách za osobu. Preto by v odôvodnení súdu mal byť princíp demokratického právneho štátu „v súlade“ s vládou ľudu.

Zmeny a doplnenia z roku 2020 sa tiež snažili zvýšiť význam federálneho parlamentu v systéme vlády. Dolná komora, Štátna дума, získala právomoc schvaľovať predsedu vlády a všetkých členov vlády (okrem ministrov bezpečnosti – vnútra, obrany, spravodlivosti atď., ktorých vymenúva prezident po konzultáciách s Hornou komorou). Pred prijatím ústavných zmien dala Štátna дума prezidentovi iba súhlas na vymenovanie predsedu vlády. Formálne menovanie všetkých členov vlády bolo naďalej vyhradené prezidentovi, ako aj odvolávanie vlády ako celku alebo jej členov.

Po preštudovaní prezidentského zákona Otto Luchterhandt verí, že na konci prezidentského obdobia v roku 2024 bude Putin šéfovať Štátnej rade a udrží si tak moc. "Pôsobnosti Štátnej rady, najmä právo určovať hlavné smery domácej a zahraničnej politiky, sa dostávajú do priameho rozporu s výsadami prezidenta," podotýka odborník.

„Môžeme len tlieskať keď prezident deleguje časť svojich právomocí vybraným ľuďom, keď doteraz sme len formálne schvaľovali, teda význam nasledujúceho parlamentu vzrastie niekoľkonásobne.“ Povedala Olga Timofejeva, zástupca predsedu politickej strany „Jednotné Rusko“ v januári 2020 po vystúpení prezidenta Vladimíra Putina.⁴²

3.2.2 *Presadzovanie priority ruskej ústavy pred rozhodnutiami medzinárodných inštitúcií*

V ústave sú dva články týkajúce sa medzinárodného práva: všeobecné ustanovenia v čl. 15, ktorým sa ustanovuje, že medzinárodné právo je súčasťou ruského právneho systému a že medzinárodné zmluvy v Rusku majú prednosť pred vnútroštátnou legislatívou (nie však pred ústavou). Ďalšia klauzula – čl. 79 – predtým znel: „Ruská federácia sa môže zúčastňovať na medzištátnych združeniach a môže na nich preniesť časť svojich právomocí podľa medzinárodných zmlúv, ak to nevedie k obmedzeniu práv a slobôd a nie je to v rozpore so základmi ústavný poriadok Ruskej federácie“. Toto ustanovenie bolo v roku 2020 doplnené o vetu, ktorá znie: „Rozhodnutia medzištátnych orgánov prijaté na základe

⁴² Komentár pre televíziu Deutsche Welle. „Ako na západe reagovali na plány Putina a rezignáciu Medvedeva“ [online]. Moskva: 2020. Dostupné na: <https://www.dw.com/ru/путин-внес-в-госдуму-проект-закона-о-поправках-в-конституцию/a-52070881>

medzinárodných zmlúv Ruskej federácie v ich výklade, ktoré sú v rozpore s ruskou ústavou, sa v Ruskej federácii nevykonávajú“.

Ústava už má prednosť pred medzinárodnými zmluvami, hovorí Il'ja Šablinský, zástupca vedúceho oddelenia ústavného a správneho práva Vysokkej školy Ekonomiky. „Náš Ústavný súd má právomoc kontrolovať súlad medzinárodných zmlúv s ústavou. Medzinárodné zmluvy, ktorých normy sú v rozpore s ústavou, teda nemožno podpisovať a ratifikovať," podotýka odborník.

Tento návrh je prinajmenšom mäťuci, keďže už súčasná Ústava Ruskej federácie stanovuje, že ústava má prednosť pred medzinárodnými zmluvami. V článku 15 ods. 1 ústavy sa uvádza, že „ústava Ruskej federácie má najvyššiu právnu silu“. ⁴³ Ustanovuje tiež, že zákony a iné právne predpisy nesmú odporovať ústave. V článku 15 ods. 4 sa uvádza, že „všeobecne uznávané zásady a normy medzinárodného práva a medzinárodné zmluvy Ruskej federácie sú neoddeliteľnou súčasťou jej právneho systému“. To isté ustanovenie tiež určuje, že v prípade konfliktu majú medzinárodné zmluvy prednosť pred zákonmi Ruskej federácie. Hoci to článok 15 nehovorí výslovne, ak sa číta ako celok, stanovuje, že aj keď medzinárodné zmluvy majú prednosť pred zákonmi, ústava má stále najvyššiu právnu silu.

V roku 2003 Najvyšší súd objasnil, že akonáhle medzinárodná zmluva stanovuje iné pravidlo, ako je vnútroštátna legislatíva, súd by mal aplikovať len tie pravidlá medzinárodných zmlúv, ktoré majú priamy a okamžitý účinok v ruskom právnom systéme. Najvyšší súd tak pokračoval v pozitivistickej línii a zúžil okruh medzinárodných právnych prameňov platných v Rusku, pričom ponechal len medzinárodné zmluvy a len tie zmluvy, ktoré si nevyžadujú žiadnu ďalšiu legislatívnu implementáciu, jednoducho a okamžite uplatniteľné. Preto novela článku 79 skôr potvrdila prístup, ktorý je už dobre zavedený v ruskej praxi a akademickej vede. ⁴⁴

Zmeny a doplnenia ruskej ústavy týkajúce sa vzťahu medzi medzinárodným právom a vnútroštátnym právnym poriadkom majú však jedinečné a špecifické pozadie a nie sú

⁴³ Ústava z roku 2020, Článok 15, odstavce 1-4. Dostupné na:

https://zakon.ru/discussion/2020/01/16/o_prioritete_mezhdunarodnogo_prava_nad_nacionalnym

⁴⁴ SHASHKOVA, Anna – VERLAINE, Michel. „*Amendments to Russian Constitution and International Institutions Decisions: EAEU Prospective*“ [online]. Moskov:2020, 164-175 s. Dostupné na:

https://www.researchgate.net/profile/Ekaterina-Kudryashova-4/publication/344432438_Amendments_to_Russian_Constitution_and_International_Institutions_Decisions_EAEU_Prospective_in_Eng/links/60c4be09a6fdcc2e613852c5/Amendments-to-Russian-Constitution-and-International-Institutions-Decisions-EAEU-Prospective-in-Eng.pdf

prechodného charakteru. Autori predpokladajú, že tieto zmeny boli do určitej miery celkom predvídateľné z tradícií a vývoja politickej a ústavnej praxe v Rusku. Zmeny a doplnenia, ktoré umožňujú nepresadzovať medzinárodnú judikatúru, potvrdzujú pozitivistický prístup k medzinárodnému právu, pričom namiesto toho uprednostňujú kodifikované a dostupné zdroje.⁴⁵

Niektorí domáci experti⁴⁶ sa domnievajú, že Putinov pozmeňujúci a doplňujúci návrh je zameraný na vytvorenie alebo skôr posilnenie mechanizmu na neimplementáciu rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP). Toto vysvetlenie je nepravdepodobné, pretože Putinov pozmeňujúci a doplňujúci návrh by pravdepodobne neovplyvnil už aj tak slabý záznam presadzovania rozhodnutí ESLP v Rusku. Toto vysvetlenie vyplýva z pokračujúcich turbulentných vzťahov Ruskej federácie s ESLP⁴⁷. Okrem toho, že Rusko je jedným zo zaostávajúcich štátov, pokiaľ ide o počet žiadostí a porušení na ESLP⁴⁸, vzťah medzi Ruskom a ESLP sa viditeľne zhoršil po rozsudku ESLP vo veci Jukos⁴⁹ Ruský ústavný súd notoricky rozhodol, že Rusko nemôže v určitých prípadoch presadzovať rozhodnutia ESLP, vrátane prípadu Jukos. V roku 2015 ruský parlament schválil zákon, ktorý oprávnil ruský ústavný súd vyhlásiť rozhodnutia medzinárodných orgánov pre ľudské práva za „nevykonateľné“, ak sú takéto rozhodnutia nezlučiteľné s ústavou⁵⁰. Hoci Ústavný súd doteraz označil za „nevykonateľné“ iba dve rozhodnutia ESLP (Jukos a Ančugov a Gladkov⁵¹), Ruskej federácii sa bežne nedarí presadiť

⁴⁵ SHASHKOVA, Anna – VERLAINE, Michel. „*Amendments to Russian Constitution and International Institutions Decisions: EAEU Prospective*“ [online]. Moskov:2020, 164-175 s. Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Ekaterina-Kudryashova-4/publication/344432438_Amendments_to_Russian_Constitution_and_International_Institutions_Decisions_EAEU_Prospective_in_Eng/links/60c4be09a6fdcc2e613852c5/Amendments-to-Russian-Constitution-and-International-Institutions-Decisions-EAEU-Prospective-in-Eng.pdf

⁴⁶ VLADIMIROV, Viktor. „*Putinov dodatky, ústava a priorita medzinárodného práva*“ [online]. Moskva: 2020, 1-4 s. Dostupné na: <https://www.golosameriki.com/a/putin-constitution-reform-international-law/5248351.html>

⁴⁷ AKSEONOVA, Marina. „*International Journal of Constitutional Law*“ [online]. Oxford: 2019, 1-25 s. Dostupné na: <https://academic.oup.com/icon/article/16/4/1322/5297601?login=true>

⁴⁸ EUROPIAN COURT OF HUMAN RIGHTS. Overviews 1959-2018, 4-12 s. Dostupné na: https://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592018_ENG.pdf

⁴⁹ MCCARTHY, Conor. „*The ECtHR's Largest Ever Award for Just Satisfaction Rendered in the Yukos Case*“ [online]. London: 2014, 1-2 s. Dostupné na: <https://www.ejiltalk.org/the-ecthrs-largest-ever-award-for-just-satisfaction-rendered-in-the-yukos-case/>

⁵⁰ Federálny ústavný zákon č. 7-FKZ zo dňa 14. decembra 2015 „o zmene a doplnení federálneho ústavného zákona „o Ústavnom súde Ruskej federácie““ Dostupné na: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201512150010?index=0&rangeSize=1>

⁵¹ CHAEVA, Natalia. „*The Russian Constitutional Court and its Actual Control over the ECtHR Judgement in Anchugov and Gladkov*“

rozhodnutia ESLP ani bez zapojenia ústavného súdu⁵². Vysvetlenie, že nová novela ústavy sa nejakým spôsobom týka odmietnutia výkonu rozhodnutí ESLP, je teda nepravdepodobné vzhľadom na to, že vykonávanie rozhodnutí ESLP v Rusku je už nejaký čas bránené.

Okrem toho, vyjadrením nespokojnosti so súčasným medzinárodným právnym systémom a vytvorením vlastného príbehu o medzinárodnom práve Ruska, sa zdá, že Putin sa pokúša ešte viac posilniť ruskú kontrolu nad rozhodnutiami medzinárodných inštitúcií a etablovať sa ako vodca, ktorý vrátil Rusku medzinárodnú vznešenosť a zároveň odvrátiť pozornosť ruského ľudu od jadra navrhovaných pozmeňujúcich a doplňujúcich návrhov, aby sa zabezpečilo, že si udrží moc.⁵³

3.3 Reakcia verejnej mienky

V roku 2020 nezávislé analytické centrum Jurija Levady⁵⁴ spravilo prieskum verejnej mienky. Podľa výsledkov 47% opýtaných predpokladá, že ústavné zmeny sú v záujme samého Vladimira Putina, aby si rozšíril svoju moc a mohol sa stať prezidentom aj po roku 2024. Sociológovia sa tradične pýtali aj na úlohu ústavy. Najpopulárnejšia (30%) odpoveď: nehrá významnú úlohu. Od novembra 2015 tento ukazovateľ vzrástol o 17 percentuálnych bodov a dosiahol rekordné maximum od roku 2005. Na druhej strane prudko klesol podiel tých, ktorí veria, že ústava zaručuje práva a slobody – zo 48 % v roku 2015, na 27 %⁵⁵ v roku 2020 občanov. 15 % hovorí, že umožňuje prezidentovi kontrolovať Štátnu dumu – ide o opakovanie maxima z roku 2005, v roku 2015 si to myslelo len 5 %. Podľa riaditeľa „Levada centra“ Leva Hudova: „Podiel takýchto odpovedí je väčší medzi tými, ktorí o

“[online]. Paris: 2016, 1-8 s. Dostupné na: <https://www.ejiltalk.org/the-russian-constitutional-court-and-its-actual-control-over-the-ecthr-judgement-in-anchugov-and-gladko/>

⁵² ISSAEVA, Maria – SERGEEVA, Irina. „*Enforcement of the Judgment of the European Court of Human Rights in Russia*“ [online]. Sao Paulo: 2011, 1-7 s. Dostupné na: <https://sur.conectas.org/en/enforcement-judgments-european-court-human-rights-russia/>

⁵³ The Economist. „*How Vladimir Putin is preparing to rule for ever*“ [online]. Dostupné na: <https://www.economist.com/leaders/2020/01/16/how-vladimir-putin-is-preparing-to-rule-for-ever>

⁵⁴ Levada centrum. „Úloha Ústavy“ [online]. Moskva: 2020, 1 s. Dostupné na: <https://www.levada.ru/2020/01/31/konstitutsiya>

⁵⁵ Celoruské centrum pre výskum verejnej mienky. „*Ústavné zmeny: Hodnotenie preferencií Rusov*“ [online]. Moskva: 2020, 1-2 s. Dostupné na: <https://wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/konstituzionnye-popravki-rejting-predpochtenij-rossiyan-1>

pozmeňujúcich a doplňujúcich návrhoch nepočuli, vlastne ide o to, že bude bojovať o udržanie moci. Hovorí sa tomu kolektívny názor.“⁵⁶

Putin nevysvetlil význam dodatkov a mnohí pochopili, že si ich pripravil pre seba, hovorí politológ Nikolaj Petrov: „Kreml' je v pasci. Ľudia, ktorí si pamätajú, že Putin už 20 rokov hovorí, že ústava sa teraz meniť nebude, celkom logicky veria, že sa tak deje v jeho záujme. Ľudia si tieto novely nepýtali, nebolo im vysvetlené, ako sa im bude lepšie žiť, okrem toho, že tam boli zaradené dve sociálne novely, ktoré nič nemenia, ale fixujú status quo.“ Kreml' bude potrebovať veľký počet percentuálnych hlasov na celoruskom hlasovaní, a keďže nemá žiadne legislatívne obmedzenia a priame akcie, je to ľahké, tvrdí expert: „Naši občania sú dosť cynickí. Hovoria: "Úrady konajú vo svojom vlastnom záujme, niekedy nás podvádzajú, ale je lepšie mať takú vládu, ako ju zvrhnúť." A Kreml' je s týmto cynizmom spokojný, nepotrebuje vytvárať dojem, že mu ide výlučne o občanov, stačí pasívny súhlas. Toto je hra, kde si obe strany rozumejú a vyhovujú si.“ Tu je vhodné pripomenúť, ako sa ľuďi pýtali, v koho záujme Putin riadi krajinu, a odpovedali, že v záujme oligarchov, byrokracie, ale nie bežných občanov. Petrov pripomína: „S ústavou je to rovnaké – ľudia nerozoberajú detaily a veria, že to bude ako so všetkým ostatným.“

Nespokojnosť vyjadrilo aj viac ako 400 právnikov, spisovateľov, novinárov a vedcov, ktorí podpísali otvorený list proti prijatiu zmien ústavy. Výzva je určená poslancom, politikom, verejným činiteľom a sudcom Ústavného súdu. Autori výzvy označujú dodatok, ktorým sa majú obnoviť podmienky úradujúceho prezidenta Vladimira Putina, za „nezákonný, politicky a eticky neprijateľný“. „Táto norma je prijatá napriek rozhodnutiu Ústavného súdu z 5. novembra 1998, ktorý poukázal na neprípustnosť manipulácií s výpočtom prezidentských mandátov.“ Veríme, že našej krajine hrozí hlboká ústavná kríza Signatári sú proti nulovaniu prezidentských mandátov. Podľa ich názoru takýto vývoj udalostí „podkopáva možnosť evolučného vývoja našej krajiny“ na princípoch demokracie a slobody.⁵⁷

⁵⁶ MUCHAMETSHINA, Elena. „Takmer polovica Rusov verí, že ústava sa mení, aby udržal Putina pri moci“ [online]. Moskva: 2020, 1-3 s. Dostupné na:

<https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2020/01/30/821904-popravki-konstitutsiyu>

⁵⁷ Fontanka. „Vedci, spisovatelia a novinári vyzývajú sudcov Ústavného súdu, aby sa vyhlili „národným nezhodám““ [online]. Moskva: 2020, 1 s. Dostupné na:

<https://www.fontanka.ru/2020/03/16/69032689/print.html>

3.4 Reakcia medzinárodných inštitúcií a západných expertov

Výbor pre právne veci a ľudské práva Parlamentného zhromaždenia požiadal Benátsku komisiu o stanovisko k návrhu novely Ústavy Ruskej federácie podľa návrhu ruského prezidenta z dňa 15. januára 2020 podľa ktorej sa môžu medzinárodné dohody a zmluvy, tiež rozhodnutia medzinárodných orgánov uplatňovať len v rozsahu, v akom neovplyvňujú obmedzovanie práv a slobôd ľudí a nie sú v rozpore s ústavou. Výbor pre ľudské práva žiadal Benátsku komisiu najmä o vyjadrenie k zmene v ústave Ruskej federácie v článku 15 o nadradenosti medzinárodných zmlúv pred vnútroštátnym právom.⁵⁸

Stanovisko hovorí o tom, že Ruská federácia je členom Rady Európy. Ratifikovaním Európskej dohody o ľudských právach a akceptovaním jurisdikcie štrasburského súdu sa zaviazala vykonávať rozsudky súdu. Podľa dohovoru neexistuje možnosť nevykonať rozhodnutie súdu v Štrasburgu a rozsudky sú záväzné. Stanovisko hovorí, že v krajinách kde má ústava prednosť pred výkladom Európskeho súdu pre ľudské práva môže vzniknúť rozpor v dodržiavaní EDLP, čo môže byť prípadom Ruskej federácie.⁵⁹

Francesco Palermo, profesor komparatívneho ústavného práva na Veronskej univerzite v Taliansku, poznamenáva, že vláda vnútroštátneho práva nad medzinárodným právom je pre Európu „veľmi netypická“, hoci k tomu existuje trend. „Hlavnou myšlienkou v zásade nie je obmedziť spoluprácu s EDLP,“ hovorí Palermo, „skôr to všetko znamená, že ruské orgány si chcú ponechať posledné slovo pri každom rozhodnutí EDLP a majú právomoc zrušiť, vyvrátiť alebo jednoducho ignorovať tie súdne rozhodnutia, ktoré sa považujú za nezlučiteľné s vnútroštátnym ústavným právom.“

Otto Luchterhandt, možno ako nikto iný v Nemecku, rozumie ruskej ústave. Bývalý odborný asistent na univerzite v Hamburgu a odborník na východoeurópske právo bol jedným z konzultantov, keď sa pripravovala ústava v roku 1993. Expert sa domnieva, že mechanizmus navrhovaný prezidentom Putinom na zmeny zjednodušeným postupom – jednoduchým schválením parlamentom – porušuje Ústavu Ruskej federácie. Luchterhandt sa domnieva, že podstata zmien sa dotýka základných prvých dvoch hláv ústavy a ich zmena

⁵⁸ MÄLKOSOO, L. (2021). International Law and the 2020 Amendments to the Russian Constitution. American Journal of International Law, 115(1), 78-93. doi:10.1017/ajil.2020.87

⁵⁹ European Commission for Democracy Through Law. „Opinion on the Draft Amendments to the Constitution as Signed by the President of the Russian Federation on March 2020. Related to the Execution by the Russian Federation of Decisions by the European Court of Human Rights, Opinion No. 981/2020. Strasbourg: 2020, 3-17 s. Dostupné na: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2020\)009-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2020)009-e).

si okrem iného vyžaduje zvolanie ústavy. Putin sa chce vyhnúť potrebe zvolať ústavné zhromaždenie, na čo v Ruskej federácii neexistuje špeciálny zákon. Inými slovami, novela navrhovaná prezidentom sa týka existujúcich, nie budúcich zmlúv. To, že prezident navrhuje predložiť zmeny na ľudové hlasovanie, Luchterhandt interpretuje ako snahu kompenzovať neschopnosť dodržať predpísaný postup, teda zvolanie ústavného zhromaždenia. „To ale nie je možné,“ domnieva sa odborník.

Napriek kritike Otto Luchterhandt verí, že vo všeobecnosti môžu navrhované zmeny posilniť ruskú ústavu. „Putin si za 20 rokov pri moci vyladil politický systém pre seba natoľko, že ústavné orgány, možno s výnimkou Ústavného súdu, aj keď sa ukázalo, že aj on je značne oslabený,“ hovorí zapojený právnik. v napodobňovaní toho, že to poškodzuje ústavu, sa ukázala ako prázdna škrupina, za fasádou, za ktorou bola skutočná sila Putinovho systému.“ Keď sa Putinovi skončí prezidentské obdobie, „je podľa odborníka dôležité, aby sa posilnili ústavné orgány“.

Amnesti international je celosvetové hnutie, ktoré má viac ako desať miliónov členov, ktorí zastávajú práva a slobody ľudí. Podľa Amnesty International sa ruské úrady uchylujú k osvedčeným metódam na umlčovanie opozície a kritiky. Ľudia, ktorí sa snažia vyjadriť svoj názor, protestovať podliehajú zatýkaniu a represáliám. Svedčí o tom aj zákaz zhromaždení s viac ako 5000 účastníkmi. Amnesty International tvrdí, že akékoľvek opatrenia, ktoré potláčajú slobodnú a otvorenú diskusiu o navrhovaných ústavných zmenách sú jasným porušením ľudských práv a mali by byť okamžite zastavené.⁶⁰

⁶⁰ Amnesty, org. „*Russian Federation: Suppress criticism of the proposed Constitutional Amendments*“ [online]. London: 2020, 1-2. Dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/EUR4619832020ENGLISH.pdf>

ZÁVER

V 21. storočí je demokratický spôsob vládnutia považovaný za najlepší spôsob fungovania spoločnosti. Ústava má výhradné postavenie v právnom poriadku demokracií a jej zmena je možná len osobitným postupom. Každá zmena ústavy môže mať vplyv na stav demokracie v krajine. Prijatá ústava Ruskej federácie z roku 1993 a následné ústavné zmeny z rokov 2008, 2014 a 2020 ovplyvnili novodobé Rusko a postupne menili jeho demokratickú tvár.

Táto práca bola venovaná ústavným zmenám v Ruskej federácii v roku 2020. Cieľom bakalárskej práce je analyzovať vybrané ústavné zmeny v Ruskej federácii v roku 2020 a poukázať tak na ich vplyv na postavenie prezidenta krajiny ako aj medzinárodné vzťahy. V teoretickej časti práce sme najprv stručne charakterizovali ústavu ako základný zákon štátu, ďalej sme sa snažili opísať ústavu Ruskej federácie vo všeobecnosti, jej históriu a prijatie dodatkov k ústave. Na tomto teoretickom a historickom základe sme následne analyzovali ústavné zmeny v roku 2020. Venovali sme sa ich príprave, predloženiu aj samotnému schváleniu. Ďalej sme bližšie analyzovali vybrané ústavné zmeny a sledovali reakciu odborníkov v danej oblasti ako aj názory verejnej mienky. Snažili sme sa tak poukázať na dopad ústavných zmien na právny poriadok a stav demokracie v krajine.

V našom výskume sme dospeli k záveru, že k zmene ústavy je potrebné sa uchýľovať len v nevyhnutných prípadoch, pretože to môže mať dopad na stabilitu ústavy a právnu istotu. Sme názoru, že vplyvom ústavných zmien bolo posilnené mocenské postavenie prezidenta. Medzi najdôležitejšie ústavné zmeny zaradíme predĺženie funkčného obdobia a zrušenie obmedzenia dvoch funkčných období jedného kandidáta. Z nášho pohľadu je veľmi dôležitou aj zmena týkajúca sa uprednostnenia ruskej ústavy pred rozhodnutiami medzinárodných organizácií, čo znamená, že zmluvy, ktoré sú v rozpore s ústavou nemožno podpisovať a ratifikovať, pričom daná zmena je v rozpore s EDLP, ktorú Ruská federácia ratifikovala. Medzinárodné organizácie majú taktiež negatívny postoj k ústavným zmenám. Vyjadrujú názor, že určité zmeny sú nedemokratické, posilujú možnosti autokratického vládnutia a obmedzujú ľudské práva a slobody.

Ruská ústavná reforma z roku 2020 nám ukazuje pokračujúci záväzok voči mechanizmom autoritárskeho populizmu na legitimizáciu moci. Ústavné reformy preto nie sú pokusom o zmenu ruského vládnutia. Sú skôr pokusom vytvoriť obraz zmeny a zároveň upevniť pozíciu súčasnej politickej elity.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Knižné zdroje

ARISTOTELES. „Politika“. Bratislava : Kaligram, 2006. 304 s. ISBN 978-80-8101-184-9

CIBULKA, Ľ. a kol. Ústavné právo (štatoveda). Bratislava : PraF UK, 2013. 42 S.

CIBULKA, Ľubor a kol. Ústavné právo (štatoveda). Bratislava : PraF UK, 2013. 151 S.
ISBN ISBN 978-80-7160-349-8

CHOVANEČ, Jaroslav. Malý slovník ústavného práva. Bratislava 2002, s. 51. ISBN 80-85717-09-3

KROŠLÁK, Daniel a kol. Ústavné právo. Bratislava : Wolters Kluwer. 2016, 36 s. ISBN 978-80-8168-511-8

MARXISTICKO-LENINSKÁ FILOZOFIA. Dialektický materializmus. Moskva: Myšlienka. 1968, 344 s. ISBN 8-BZ-25-71

ROSENFELD Michel. The Oxford Handbook of Comparative constitutional Law. Oxford: Oxford University, 2012. 125 s. ISBN 978-0-19-957861-0

Knižný zdroj: E-kniha

KOMKOVA, Hanna. Teória funkcií ústavy: Problémy modernizácie [elektronický zdroj]. 1. vyd. Minsk 2014. 2 s. ISBN 978-985-552-289-9. Dostupné na: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/110859/1/k2014-16.pdf>

MÄLKSOO, L. (2021). International Law and the 2020 Amendments to the Russian Constitution. American Journal of International Law, 115(1), 78-93. doi:10.1017/ajil.2020.87

NOVOGRADSEV, Pavel. Historická škola právníkov, jej vznik a osudy. Moskva 1896. Dostupné na <http://elib.shpl.ru/ru/nodes/56273-novgorodtsev-p-i-istoricheskaya-shkola-yuristov-ee-proishozhdenie-i-sudba-opyt-harakteristiki-osnov-shkoly-savini-v-ih-posledovatelnom-razvitii-m-1896#mode/inspect/page/1/zoom/4>

Vedecko – populárne články dostupné na Internete

AVAKYAN, Suren. Ústava Ruska: príroda, evolúcia, modernosť" [online]. Moskva: Vedecké práce Moskva, 2000, s. 1-3. Dostupné na <https://constitution.garant.ru/science-work/modern/1776651/chapter/89300effb84a59912210b23abe10a68f/>

KOLESNIKOVA, Olga. „Ešte raz o výsledkoch referenda 12.12.1993“ [online]. Starý Oskol, 2019, 51-53 s. Dostupné na https://elibrary.ru/download/elibrary_37624495_29450967.pdf

Ústava Ruskej Federácie a zákony

Federálny ústavný zákon č. 7-FKZ zo dňa 14. decembra 2015 „o zmene a doplnení federálneho ústavného zákona „o Ústavnom súde Ruskej federácie“ Dostupné na: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201512150010?index=0&rangeSize=1>

Komentár pre televíziu Deutsche Welle. „Ako na západe reagovali na plány Putina a rezignáciu Medvedeva“ [online]. Moskva: 2020. Dostupné na: <https://www.dw.com/ru/путин-внес-в-госдуму-проект-закона-о-поправках-в-конституцию/a-52070881>

Nový text Ústavy Ruskej federácie v znení neskorších predpisov v roku 2020. Dostupné na: <http://duma.gov.ru/news/48953/>

Ústava z roku 2020, Článok 15, odstavce 1-4. Dostupné na: https://zakon.ru/discussion/2020/01/16/o_prioritete_mezhdunarodnogo_prava_nad_nacionalnym

Ústava roku 1993, Článok 81. Dostupné na: <http://www.constitution.ru/en/10003000-05.htm>

ÚSTAVA, Ruskej Federácii z roku 1993. Dostupné na: <http://www.constitution.ru/en/10003000-01.htm>

Zákon Ruskej federácie o zmene a doplnení Ústavy Ruskej federácie z 30. decembra 2008 N 6-FKZ „O zmene funkčného obdobia prezidenta Ruskej federácie a Štátnej dумы“. Dostupné na: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_83180/3d0cac60971a511280cbba229d9b6329c07731f7/

Zákon Ruskej federácie o zmene a doplnení Ústavy Ruskej federácie z 21. júla 2014 N 11-FKZ „O Rade federácie Federálneho zhromaždenia Ruskej federácie“. Dostupné na: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_165801/3d0cac60971a511280cbba229d9b6329c07731f7

Zákon Ruskej federácie o zmene a doplnení Ústavy Ruskej federácie zo 14. marca 2020 N 1-FKZ „O zlepšení úpravy niektorých otázok organizácie a fungovania orgánov verejnej moci“ [online]. Moskva: 2020, 68 s. Dostupné na: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/2fZyaW9dqV1AAEuVmfATCKONAcAbTdCa.pdf>

Zákon Ruskej federácie o zmene a doplnení Ústavy Ruskej federácie zo 14. marca 2020 N 1-FKZ „O zlepšení úpravy niektorých otázok organizácie a fungovania orgánov verejnej moci“ [online]. Moskva: 2020, 68 s. Dostupné na: <https://rg.ru/2020/03/16/popravka-v-konstituciyu-dok.html>

Internetové zdroje

Odborné články a štúdie (z časopisov)

AKSEONOVA, Marina. „International Journal of Constitutional Law“[online]. Oxford: 2019, 1-25 s. Dostupné na: <https://academic.oup.com/icon/article/16/4/1322/5297601?login=true>

Amnesty, org. „Russian Federation: Suppress criticism of the proposed Constitutional Amendments“[online]. London: 2020, 1-2. Dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/EUR4619832020ENGLISH.pdf>

ANISIMOVA, Natalia. „Ústredná volebná komisia zverejnila výsledky hlasovania o zmenách ústavy“[online]. Moskva: 1 s. Dostupné na: <https://www.rbc.ru/politics/02/07/2020/5efd84cd9a7947f4ee02d0ad>

BOGODVIN, Maksim. „Vladimir Putin navrhol zrušiť Najvyšší arbitrážny súd a urobiť z Najvyššieho súdu jediný najvyšší súdny orgán“ [online]. Moskva, 2013, 1-2 s. Dostupné na: <https://web.archive.org/web/20131008103956/http://interfax.ru/russia/txt.asp?id=333190>

Celoruské centrum pre výskum verejnej mienky. „Ústavné zmeny: Hodnotenie preferencií Rusov“ [online]. Moskva: 2020, 1-2 s. Dostupné na: <https://wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/konstituzionnye-popravki-rejting-predpochtenij-rossiyan-1>

DRUZHININ, Alexei. „Zmeny v ruskej ústave podporilo 77,92 % hlasujúcich. Kremľ to označil za triumf“[online]. BBC, News.<https://www.bbc.com/russian/news-53261250>

ĐURAGINA, Kira. „Experti hodnotili prezidentov návrh stanoviť v ústave prednosť ruského práva pred medzinárodným právom“[online]. Moskva: 2020, 1-3 s. Dostupné na: <https://www.kommersant.ru/doc/4220873>

EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW, Plenary Session. Venice: 2018, 3-23 s. Dostupné na: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)010-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)010-e)

European Commission for Democracy Through Law. „Opinion on the Draft Amendments to the Constitution as Signed by the President of the Russian Federation on March 2020.

Related to the Execution by the Russian Federation of Decisions by the European Court of Human Rights, Opinion No. 981/2020. Strasbourg: 2020, 3-17 s. Dostupné na: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2020\)009-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2020)009-e).

EUROPIAN COURT OF HUMAN RIGHTS. Overvies 1959-2018, 4-12 s. Dostupné na: https://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592018_ENG.pdf

Fontanka. „Vedci, spisovatelia a novinári vyzývajú sudcov Ústavného súdu, aby sa vyhli „národným nezhodám“[online]. Moskva: 2020, 1 s. Dostupné na: <https://www.fontanka.ru/2020/03/16/69032689/print.html>

GOSUDARSTVENNAYA DUMA. „Výsledky zasadnutia Štátnej dumy: ako sa robili zmeny a doplnenia ústavy“[online]. Moskva: 2020, 1-2 s. Dostupné na: <http://duma.gov.ru/news/49164/>

<https://cikrf.ru>

HUTCHESON, Derek. „Consolidating the Putin Regime: The 2020 Referendum on Russia’s Constitutional Amendments“[online]. London: 2021, 1-10 s. Dostupné na: https://brill.com/view/journals/rupo/6/3/article-p355_4.xml

CHAEVA, Natalia. „The Russian Constitutional Court and its Actual Control over the ECtHR Judgement in Anchugov and Gladkov“[online]. Paris: 2016, 1-8 s. Dostupné na: <https://www.ejiltalk.org/the-russian-constitutional-court-and-its-actual-control-over-the-ecthr-judgement-in-anchugov-and-gladko/>

CHEVTAYEVA, Irina. „Centralnaya Izberatelnaya Komisia: Zmeny v Ústave Ruskej federácie podporilo 77,92 % voličov[online]. Moskva: 1 s. Dostupné na: <https://www.dw.com/ru/цик-поправки-к-конституции-рф-поддержали-7792-избирателей/a-54020522>

ISSAEVA, Maria – SERGEEVA, Irina. „Enforcement of the Judgment of the European Court of Human Rights in Russia“[online]. Sao Paulo: 2011, 1-7 s. Dostupné na: <https://sur.conectas.org/en/enforcement-judgments-european-court-human-rights-russia/>

KLIMENTEV, Michail. „Zmeny ústavy: Prezident - na 6 rokov, Štátna дума - na 5 rokov“. In RIA Novosti[online]. Moskva, 2019, 1-3 s. Dostupné na http://rapsinews.ru/incident_publication/20191017/304899670.html

LATUCHIN, Konstantin. „Vyšší Arbitražny Súd a Vyšší Súd sa spája“[online]. Sankt-Peterburg, 2019 Dostupné na <https://rg.ru/2013/06/21/sudi-site-anons.html>
Levada centrum. „Úloha Ústavy“[online]. Moskva: 2020, 1 s. Dostupné na: <https://www.levada.ru/2020/01/31/konstitutsiya>

MCCARTHY, Conor. „The ECtHR’s Largest Ever Award for Just Satisfaction Rendered in the Yukos Case“[online]. London: 2014, 1-2 s. Dostupné na: <https://www.ejiltalk.org/the-ecthrs-largest-ever-award-for-just-satisfaction-rendered-in-the-yukos-case/>

MIHEJEVA, Tatiana. „Pohľad konštitucionalistov na zmeny a doplnky k Ústave Ruskej Federácii“[online]. Mari: 2020, 19-21 s. Dostupné na: <https://cyberleninka.ru/article/n/vzglyad-konstitutsionalistov-na-popravki-v-konstitutsiyu-rossii>

MOSKVA. 4. decembra 2018 Celoruské centrum pre výskum verejnej mienky (VTsIOM) a Štátne ústredné múzeum súčasných dejín Ruska

MUCHAMETSHINA, Elena. „Takmer polovica Rusov verí, že ústava sa mení, aby udržal Putina pri moci“[online]. Moskva: 2020, 1-3 s. Dostupné na: <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2020/01/30/821904-popravki-konstitutsiyu>

Odkaz prezidenta Federálnemu zhromaždeniu. Moskva, 2020. Dostupné na: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/62582..>

OSBORN, Andrew. „Russians grant Putin right to extend his rule until 2036 in landslide vote“[online]. Moskov: 2020, 1-3 s. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-russia-vote>

putin-vote/russians-grant-putin-right-to-extend-his-rule-until-2036-in-landslide-vote-idUSKBN24254A

PARLETT, William. „Russia’s Unconstitutional Zeroing Amendment“[online]. Melbourn: 2020, 1-8 s. Dostupné na: <https://blog-iacl-aidc.org/2020-posts/2020/3/16/russias-unconstitutional-zeroing-amendment>

POLITOV, Jurij. „Čo je podstatou zmien ústavy, ktoré navrhuje prezident“[online]. Moskva: 2020, 1-2 s. Dostupné na: <https://rg.ru/2020/01/23/v-chem-sut-predlozhennyh-prezidentom-popravok-v-konstituciiu.html>

PUSHKARSKAYA, Anna. „Na Ústavnom súde sa konali prvé pojednávania o nevykonaní rozhodnutia ESLP“[online]. Sankt-Peterburg: 2016, 1-2 s. Dostupné na: <https://www.kommersant.ru/doc/2952171>

RIA, Novosti. „Rada federácie schválila zlúčenie ozbrojených síl a Najvyššieho arbitrážneho súdu“[online]. Moskva, 2013, 1 s. Dostupné na <https://rg.ru/2013/11/27/odobrenie-anons.html>

SHASHKOVA, Anna – VERLAINE, Michel. „Amendments to Russian Constitution and International Institutions Decisions: EAEU Prospective“[online]. Moskov:2020, 164-175 s. Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Ekaterina-Kudryashova-4/publication/344432438_Amendments_to_Russian_Constitution_and_International_Institutions_Decisions_EAEU_Prospective_in_Eng/links/60c4be09a6fdcc2e613852c5/Amendments-to-Russian-Constitution-and-International-Institutions-Decisions-EAEU-Prospective-in-Eng.pdf

The Economist. „How Vladimir Putin is preparing to rule for ever“[online]. Dostupné na: <https://www.economist.com/leaders/2020/01/16/how-vladimir-putin-is-preparing-to-rule-for-ever>

VLADIMIROV, Viktor. „Putinove dodatky, ústava a priorita medzinárodného práva“[online]. Moskva: 2020, 1-4 s. Dostupné na: <https://www.golosameriki.com/a/putin-constitution-reform-international-law/5248351.html>

YAFFA, Joshua. „How the Coronavirus Revealed the Hollowness of Putin’s Vertical of Power“[online]. Berlin: 2020, 1-5 s. Dostupné na: <https://www.newyorker.com/news/dispatch/how-the-coronavirus-revealed-the-hollowness-of-putins-vertical-of-power>